

Apie Pranciškų ir kitus šventuosius: *buvimo bendruomenė* Antano Maceinos filosofijoje ir poezijoje

Dalia JAKAITĖ
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *A. Maceina, šventasis, bendruomenė, Pranciškus, filosofija, poezija, religija.*

Įžanga, arba šventieji šiandien

Šiuolaikinė teologinė šventojo samprata neretai siejama su Vatikano II susirinkimo nuostatomis. Ši atrama funkcionuoja ir dar devintame XX a. dešimtmetyje išleistoje vokiečių autorių monografijoje *Šventuosius garbinti šiandien (Heiligen heute ehren)*, kurioje išryškėja įvairiais pavidalais atsinaujinęs interesas šventaisiais. Pasikliaujant vieno iš autorių Wolfgango Beinerto svarstymais, naujai suvokti šventųjų vietą Bažnyčioje leidžia šventumas kaip visų tikinčiųjų tikslas, meilė kaip šventųjų garbinimo branduolys ir kitos Susirinkimo skelbiamos tiesos (Beinert 1983, 18, 39, 41 ir kt.). Monografijos autorių akiratyje – ne tik teologinis šventųjų garbinimo pagrindas, bet ir šventes bei kasdienybę suartinančios kulto formos – savo papročiais reikšmingos tiek religiniu, tiek ir bendruoju kultūriniu požiūriu. Neatsiejamai nuo Susirinkimo koncepcijos šventųjų kultą Beinertas suvokia kaip eschatologinės Bažnyčios piligrimystės pas Dievą – Jėzuję Kristuję – būdą; o šio kulto esmė – apskritai dieviškumo galios, jos veiksmingumo pripažinimas (Ibid., 18, 42). Susirinkimo dokumentuose šventieji iš tiesų suprantami kaip ne tik amžinos, bet ir dabartinės, laikiškos, Bažnyčios figūros. Jie vadinami gausiais Dievo tautos šventumo vaisiais; o aukščiausią tikėjimo ir meilės liudijimą įvykdę Kristaus apaštalai ir kankiniai *su mumis yra glaudžiai sujungti Kristuje* (žr. *Vatikano II Susirinkimas* 2001, 59–60, 69–71, 76, 80, sk. 60, 69, 40 ir 50).

Atsinaujinančią dėmesį šventiesiems ir šiandieninėje Lietuvoje liudija tiek originalios studijos (pavyzdžiui, šventųjų kultui LDK skirta knyga *Šventieji vyrai, šventosios moterys*), tiek ir gausi verstinė literatūra apie šventuosius (pradedant Jokūbo Voraginiečio legendomis ir atskirų šventųjų biografijomis) ar pačių šventųjų raštai. Ne tik teologine, bet ir literatūrine prasme išskirtinai reikšmingi Aurelijaus Augustino, Bonaventūros, Teresės Avilietės ir daugelio kitų tekstai. Nuo XX a. pradžios (Antanas Vaičiulaitis, Bernardas Brazdžionis...) iki šiuolaikinės lietuvių literatūros (Sigitas Geda, Rimvydas Stankevičius...) skleidžiasi įvairialypis – daugiau tradicinis ar moderniai maištaujantis požiūris į šventuosius, ypatinga šių Bažnyčios

figūrų vieta kito subjekto gyvenime ar išskirtinis jų pėdsakas kūrinio erdvėlaikyje. Ryškėja su konkretaus šventojo tradicija nebūtinai susijusio, tačiau savotišką istorinės ar kasdienės beatifikacijos „procedūrą“ praėjusio šventojo fenomenas. Tokiais šventaisiais tampa ne tik Romualdo Granausko knygos *Šventųjų gyvenimai* herojai; jais galima pavadinti ir Leonardo Gutausko, kitų autorių personažus. Ne tik apskritai šventumas, bet ir konkrečių šventųjų diskursas atsinaujina literatūros kritikoje, pavyzdžiui, Gedimino Mikelaičio studijoje apie Šatrijos Raganą, kur rašytojos kūryba aktualiai aptariama Teresės Avilietės raštų ir kitų šventųjų akiratyje (M i k e l a i t i s 2012, 189–194 ir kt.). Šventųjų diskursui Lietuvoje šiandien patiriant savotišką renesansą, randasi poreikis atsigręžti į vieną ryškiausių šios receptijos klasikų.

Antano Maceinos reikšmingumą šventųjų receptijos akiratyje lemia dvi studijos apie šventuosius ir kita religinė bei filosofinė mintis, poetinė kūryba. Iš Maceinos raštų kritikos, o ypač šiuolaikinės lietuvių kultūros akiratyje, išskirtinas Romualdo Dulskio tyrimas. *Saulės giesmei* skirtas Dulskio straipsnis pradedamas įdomia įžanga, kurioje bendroji šventojo samprata svarstoma moraliniu bei elgsenos požiūriu, aktualizuojant žmogiškąją ir giliają religinę šventojo tapatybę. Įdomi yra ir kviečiančios ir kalbinančios šventojo būties identifikacija¹. Taikliu pastebėjimu, „Maceinos refleksija tokia plati, kad ji aprėpia ne tik Pranciškaus, bet ir kitų šventųjų vidinį pasaulį“ (D u l s k i s 2009, 28–29). Dar iki Vatikano II susirinkimo išleistos Maceinos studijos – *Saulės giesmė* (1954) ir *Didžioji padėjeja* (1958), pasak autoriaus, rodo pozityvų santykį su Dievu. Maceinos trilogija išbaigiama jau Vatikano II susirinkimo sulaukusio *Dievo avinėlio* (1966) istorija. Tiek religiniu, tiek ir literatūriniu, galima sakyti – religijos ir kultūros dialogo požiūriu reikšmingusia yra *Saulės giesmė*, bažnytinės tradicijos kanoniškumą (kristocentrinį šventųjų kulto pagrindą) derinanti su originalia koncepcija, pasižyminti ne tik visumos, bet ir atskiro fragmento išbaigtumu, religinės filosofinės minties ir poezijos sąveika. Maceiniškajai šventojo sampratai ne mažiau svarbus žvilgsnis į Mariją, kuri, kaip rašo Christophas Schönbornas, „danguje yra veikliausia“ ir kuri yra visos Bažnyčios esmės įsikūnijimas (S c h ö n b o r n 2005, 140, 89). Pastaroji mintis išsakoma apmaštant Jėzaus misijos tikslą, kuris pagal apaštalo Pauliaus Kristaus išpažinimą įvardijamas kaip „mes“, *bendruomenė, Bažnyčia* (Ibid., 77).

Saulės giesmės autorius savąją Pranciškaus istoriją kūrė ankstesnių šio ir kitų šventųjų refleksijos akiratyje, atsigręždamas į pirminius šaltinius ir žymiausias biografijas. Todėl verta žvilgterti ir į platesnį lietuvišką šventųjų receptijos kontekstą. Tarpukariu versti šventųjų raštai, gausiai leista verstinė literatūra apie šventuosius – kanoniškos ir savitą žiūrą turinčios kūrybinės biografijos. Skaitant lietuvių autorių pamokslus – vieną iš originalesnių šaltinių šventųjų tema, dėmesį galima atkreipti į Jono Matuso tekstus *Tiesos kelyje*. Tikslios istorinės ir biblinės nuorodos, teologiniai bei moraliniai principai juose įprasminami savo laiką jaučian-

¹ Platesnei šventųjų temos paieškai literatūroje aktualus ir Dulskio svarstymas apie klaidingas šventųjų interpretacijas, autoriui juos laikant ne tik unikaliu analizavimo objektu, bet ir priekaištu *mūsų sąžinėms ir mūsų gyvenimo būdai* (D u l s k i s 2009, 26–28 ir kt.).

čio žvilgsnio į Bažnyčios istoriją. Šv. Pranciškui skirtame pamoksle dabartiškas požiūris realizuojamas kvietimu pamąstyti, kas yra šventasis ir *mes*, savojo laiko pasauliečiai apaštalauti kviečiami šv. Baltramiejaus šventės dieną (žr. M a t u s a s 1929). Šventųjų Augustino ar Pranciškaus pavyzdžiai skatina prisiminti tarpukario Lietuvoje klestėjusį savotišką jų kultą, itin ryškią pranciškonybės sklaidą literatūroje². Greta Maceinos filosofijos panašiu metu išėivijoje buvo leidžiamos ir kitos atskiriems šventiesiems ar jų bendrai sampratai skirtos teologinės studijos, pavyzdžiui, Juozo Vaišnoros – apie Marijos garbinimą Lietuvoje (V a i š n o r a 1958), Vytauto Jono Bagdanavičiaus – filosofinis žvilgsnis į šv. Jono Apreiškimo knygą (B a g d a n a v i č i u s 1953) ir kitos. Tiek teologiniu, tiek ir literatūriniu požiūriu išskirtina ir Prano Gaidos-Gaidamavičiaus studija *Milžinas, didvyris, šventasis* (1954; G a i d a m a v i č i u s 1996, 319–335), turinti filosofinių bei literatūrinių aspiracijų.

Šio straipsnio *tikslas* – susisteminti ir hermeneutiškai paaiškinti filosofinį religinį bei poetinį Maceinos požiūrį į šventuosius. Analizei pasirinkta viena svarbiausių šventojo tapatybių, kuri dažnai apmąstoma ir kitų autorių studijose, skleidžiasi ir literatūroje. Tai – bendruomeniškumas. Straipsnio objektas – šventasis ir bendruomenė, šventasis bendruomenėje, skirtingi su šventuoju susijusios bendruomenės pavidalai, rodantys tradicinę bažnytinę ir originalią maceiniškąją šventojo ir jo bendruomenės sampratą. Semantinė ir iš dalies poetinė šventųjų refleksijos analizė straipsnyje pagrįsta teologiniu ir literatūriniu tekstų aiškinimu, literatūros ir teologijos dialogo teorija. Karlas Josefas Kuschelis teopoetiką apmąsto kaip poetinio rašymo pagrindu išreikštą ir įprasmintą teologijos klausimų lauką, šiame įprasminimo procese neapeinant poezijos kūrybiškumo bei laisvės (žr. K u s c h e l 2000, 15–16). Svarbiausiu atraminiu tašku Kuschelio ar kitų, apie literatūros teologiją, abipusę šių diskursų sąveiką kalbančių, autorių studijose tampa Jėzaus Kristaus dieviškas asmuo ir jo meninė tikrovė. Remiantis Henningo Schröerio ir jo cituojamo rašytojo Paulio Konrado Kurzo svarstymais, teopoetiniai tekstai parodo *Dievo misteriją*, susijusią ir su dabartiška žmogaus situacija (S c h r ö e r 1998, 134–135). Nusakant išskirtinę šventųjų vietą mistinio Jėzaus Kristaus Kūno bendravime, su šia bendruomene siejamas kiekvienas, ir ši sąsaja įmanoma ne tik todėl, kad šventieji yra „akstinas ieškoti būsimos buveinės“, bet ir todėl – kad „visi, nors skirtingu laipsniu ir būdu, esame tos pačios Dievo bei artimo meilės dalininkais ir giedame tą pačią garbės giesmę savo Dievui“ (*Vatikano II Susirinkimas* 2001, 70–71, sk. 50–51). Remiantis Katalikų bažnyčios katekizmo ir Vatikano II susirinkimo nuostatomis, šventųjų bendravimas Schönborno aiškinamas kaip dalijimasis šventais dalykais ir šventų asmenų bendravimas, kaip visus Kristaus Kūno narius jungianti gyvenimo bendrystė (S c h ö n b o r n 2005, 138). Autoriaus įsimaštymuose į Bažnyčios slėpinius vienas skyrius neatsitiktinai skirtas šventųjų bendravimui, jį pradedant citata: „Kas yra Bažnyčia, jei ne visų šventųjų bendravimas?“ (Ibid., 137). Beinerto cituojamo Josepho Ratzingerio pastebėjimu, dangus nepažįsta izoliaci-

² Plačiau žr. J a k a i t ė 2006; apie šv. Pranciškaus refleksiją tarpukariu ir pranciškonybės akiratį literatūroje – J a k a i t ė 2002, 134–139, 174–176, 200–203.

jos, jis yra atvira šventųjų bendruomenė, visos žmogiškos bendrystės išsipildymas (B e i n e r t 1983, 74). Radikalizuodamas šią tapatybę, Arnoldas Angenendtas teigia: „Krikščioniškųjų šventųjų fenomenas yra mažomas ir paaiškinamas tik šventųjų bendruomenės kontekste“ (A n g e n e n d t 1983, 99). Taigi šio straipsnio objektas – Jėzaus Kristaus tikrovėje esmingai dalyvaujančių, Bažnyčios tradiciją raiškiai reprezentuojančių šventųjų bendruomeniškumo teopoetika, aptinkama kūrybiškai poetiniame bei filosofiniame Maceinos tekstų pasaulyje.

Talpusis Antano Maceinos „Gyvenimas bendruomenėje“

Viena iš priežasčių, paskatinusių atkreipti didesnę dėmesį į bendruomenę, buvo mintis vis iš naujo skaitant *Saulės giesmę* – koku literatūrinio pasakojimo vientisumu, idėjiniu talpumu bei koncentracija pasižymi trečiojo skyriaus „Šventasis Pranciškus tarp žmonių“ dalis „Gyvenimas bendruomenėje“ (M a c e i n a, S a u l ė s g i e s m ė 1994, 147–167). Jos pradžioje – Pranciškaus kaip dieviškojo kūrinio sampratai veiksmingas žvilgsnis į Bibliją, o tiksliau, biblinio pasaulio Sukūrimo refleksija. Šiuo atveju verta prisiminti Beinerto mintį, paremtą Hanso Urso von Balthasaro išvalgomis. Šventasis ir jo egzistencija vadinami tam tikra egzegeze, Šventojo Rašto komentaru, „kūnu tapusio Dievo kūnišku aiškinimu“³. Savotišku egzegetu vadinčia ir Maceinos Pranciškų. Nors toks išpūdis formuojasi iš visos *Saulės giesmės*, ypač jis išryškėja minėtoje dalyje. Panašiai kaip ir *Saulės giesmės* pradžioje, prie Kūrėjo esmės einama kontempliuojant Sukūrimo teologijos esmę, biblinės ir kasdienės gamtos tikrovę, (pranciškonišką) jos kaip kūrinijos pajautą. „Gyvenimo bendruomenėje“ įžangoje dieviškasis pasaulio sukūrimas leidžiamas patirti kaip toliau aptariamos bendruomeninės būties ištakos. Šiame sukūrimo aptinkami skirtingi buvimo bendruomenėje būdai. Nors skaitant sukurto pasaulio apmąstymus abejonių kiek sukelia tai, kaip yra aiškinamas gamtos apvaldymas, provokuojamai nuskamba ir maceiniškoji daikto *nebūtis* bei žmogaus ir daikto atskirybė, tačiau ši svetimumo pajauta, o gal ir tam tikras bendrumo su daiktais ilgesys tampa įtaigia kitos kontempliacijos prielaida – kartu su Pranciškumi medituojant biblinę išsargą *negera yra žmogui vienam būti*. Pabrėžiama, kad šis *negera* turi ne tiek dorinę ar psichologinę, kiek metafizinę prasmę. Sukurtą moterį pavadinant „Tu“ galimybe, lyčių santykiai teologiniu požiūriu apmąstomi kiek vėliau. Kol kas ši tema plėtojama kaip sąlyga geriau suprasti ir paaiškinti bendruomeninę šventojo savimonę. Tai, kad į bendruomenės paslaptį įvedantis Sukūrimo apmąstymas nėra atsitiktinis dalykas, galėtų paliudyti ir Schönborna knyga, kurioje Bažnyčia kaip bendruomenė pradedama mąstyti aiškinant pirmuosius Pradžios knygos skyrius, čia slypinčią *kūrinijos metafiziką* ar net Bažnyčios sampratos pirmavaizdžius; nes, kaip teigiama – „Norint įvardyti Bažnyčią ir jos slėpinį, būtina kūrinijos kalba“ (S c h ö n b o r n 2005, 25, 30–31). Pranciškaus *buvimo bendruomenė* Maceinos studijoje po truputį gryninama tiek žemiško egzistavimo, tiek ir transcendentiniu šventojo sąmonės pagrindu. Pabrėžiant, kad ne regula, o pati Evangelija buvo Pran-

³ „Kristologinis žmogiškojo šventumo išisaknijimas šventuosius žmones palenkia Jėzaus egzegezei“ (B e i n e r t 1983, 52).

ciškaus bendruomenės centras, akcentuojama ir bet kurio šventojo būtyje glūdinti mistinė tapatybė. Taigi atsiskleidžia teologinį bažnytinį ir biblinį pagrindą turintis mistinės ir bendruomeninės patirties (sąmonės) ryšys. „Krikščioniškoji bendruomenė, būdama mistinio Kristaus Kūno narvelis, turi savotišką teisę žinoti, koks yra tasai, kuris šiame Kūne dalyvauja“ (M a c e i n a, S a u l ė s g i e s m ė 1994, 158). Atliepiant teologinę tradiciją, Pranciškaus įsteigta ir apskritai su šventuoju susijusi bendruomenė suvokiama dieviškosios Trejybės paslapties ir įsikūnijusio Dievo perspektyvoje – kaip mistinio Kristaus kūno dalis. Jau anksčiau *Saulės giesmėje* aptartas Pranciškaus kūnas šioje dalyje įgyja naujų teologinių prasmų. Žmogaus kūniškumas tarsi išlaisvėja iš ankstesniame *Saulės giesmės* skyriuje dar šmėkščiojančio dualizmo kūno atžvilgiu (gėrio ir blogio problematika)⁴.

Kūniškąją askezę, kitaip tariant, savęs apribojimą, suvokiant kaip būtiną šventumo elementą, tuo pat metu akcentuojamas Pranciškui būdingas askezės neschematiškumas bei individualumas, atsirandantis dėl sąmoningo santykio su tuo, *kas* ir *dėl ko* yra apribojama kūniškai. Askezė – ne tik šioje studijoje Maceiną dominusi tema, kiek netikėtą prasmę įgijo panašiu metu rašytoje „Literatūros lankų“ publikacijoje (1955). Skirtingai nuo *Saulės giesmės*, straipsnyje „Asketų sukilimas“ šiai sąvokai suteikiama neigiama konotacija. Tokį pasirinkimą lėmė įtaigi literatūrinė provokacija, atsiradusi kultūros ir religijos dialogo akiratyje ir nukreipta prieš literatūrai taikomus jai svetimus kriterijus (net jei jie būtų iš religinio metafizinio konteksto). Grįžtant prie „Gyvenimo bendruomenėje“ ir čia nagrinėjamo kūniškumo, retoriškai galima būtų klausti, ar kūnas gali būti *nebylus* ir *uždaras*, kaip kad rašoma Maceinos. Tačiau ir vėlgi – aiški yra tokios formuluotės motyvacija, iš esmės suprantamas siekis kūno požiūriu aktualizuoti nuo bendruomeniškumo sąmonės iš esmės neatsiejamą, šventiesiems egzistenciškai būtiną vienatvės poreikį. Pranciškaus (ir kitų šventųjų) atveju – tai tokia vienatvė, kuri intensyvina vienovę su Dievu, per užsivėrimą atveria bendrystei su Juo. Uždaras buvimas apmaštomas neatsiejamai nuo šventajam būdingo gyvenimo bendruomenėje, o kaip vienas kito dalis, šie principai (ar gyvenimo keliai) skirti mistinei vienovei su Dievu. Ne tik prigimtinis, bet ir asketiškas kūno nebylumas bei uždarumas aptariamoje dalyje perauga į *tylos* apmaštymą, kuri yra dar viena, šventojo egzistencijai itin svarbi santykio su pasauliu forma. Amžinojo Žodžio atspindžiu vadinamas ne tik žodis, bet ir tyla.

Nutildamas žmogus gražina Viešpačiui žodį, kad paskui jį vėl ištartų, bet jau atnaujintą, pašvęstą, perkeistą. *Todėl tyla savo esmėje yra žodžio atpirkimas*. Tai yra atstatymas tikrosios kalbėjimo prasmės, kuria yra asmenų susiartinimas meilėje; tai yra susimąstymas ties nuodėmės žaizda mūsų kalboje; tai paslapties prabilimas mūsų būtyje (Ibid., 165–166).

Kaip ir tyla, žodis suvokiamas tiek metafizine, tiek ir kasdiene, žemiškos ir dangiškos Bažnyčios prasme – tokiu būdu išryškinant Kūnu tapusio Žodžio įsikūrimą

⁴ Čia esama ir tokių ne visai (bent jau kūno požiūriu) aiškių pastabų, kaip kad apie egzistencializmą, kuris, pasak filosofo, „nusigrįžo nuo „gyvenimo“ ir susitelkė siaurame „Aš“, be-kūniame, netirinėjame tilto į pasaulį [...]“ (M a c e i n a, S a u l ė s g i e s m ė 1994, 65).

Pranciškaus ar kito tikinčiojo sąmonėje. Mintis apie tai, kad bendruomenei (ne tik vienatvei) Pranciškų apsisprendžia kelionėje, kurioje pasakytas garsusis pamokslas paukščiams, savotišku hermeneutiniu ratu skaitytoją sugražina į studijos pradžią (skyrus apie gamtą). Pranciškaus paukščiai primena ne tik apie rimtąją metafizinę, bet ir apie žaismingą (tai pačiai metafizinei vienovei su Dievu reikalingą) šventojo savastį; o džiaugsmas (kaip ir kančia) tolesniuose *Saulės giesmės* puslapiuose dar taps pagrindinėmis šventojo savasties ašimis. Kūnišką Pranciškaus prigimtį suvokiant tiek kasdieniu, tiek ir metafiziniu lygmeniu, šioje dalyje šventasis vadinamas bendruomenės atnaujintoju metafizine prasme (Ibid., 167). Beje, Pranciškaus bendruomeniškumo sampratoje Dulskis išvelgia šventųjų antropologijos apraiškų (D u l s k i s 2009, 30–31). Ši (nors ir lakoniška) identifikacija teikia minčių paieškoti labai skirtingų tapatybių sąveikos bendruomeninėje šventojo savastyje, o kartu ir numato skirtingas (interdisciplinines) šio tyrimo objekto perspektyvas.

Tarp *Saulės giesmės* ir *Socialinio teisingumo*

Po „Gyvenimo bendruomenėje“ esančioje dalyje „Nusižeminimas“ (tas pats skyrius „Šventasis Pranciškus tarp žmonių“) ši dvasinė laikysena traktuojama kaip svarbiausia priežastis, kodėl Pranciškų liko bendruomenėje, užuot tapęs atsiskyrėliu („Jis pasiliko tarp žmonių kaip mažesnis jų brolis – *frater minor*“; M a c e i n a, *S a u l e s g i e s m ė* 1994, 169). Neapeinant svarbiausio Asmens, kuris vertas *mūsų* nusižeminimo, tai pasirodo ne tik kaip pranciškoniškos, bet ir apskritai kaip bendruomenės gyvavimo savastis.

Mes galime gyventi bendruomenėje tik todėl, kad nusilenkiame vienas prieš kitą. Nusižeminimas yra vienintelis veiksnys, kuris mus sieja ir suveda į draugę. Štai kodėl liturginio kojų plovimo metu giedamos antifonos kaip tik ir yra perpintos bendruomeninio gyvenimo motyvais: „Kristaus meilė sujungė mus į vieną būrį... Surinkti į vieną būrį saugokimės, kad neišsiskirstytume dvasioje. Tesiliauja pikti berniai ir nesutarimai. Mūsų centras tebūna Kristus Dievas“ (Ibid., 169).

Skirtingos nusižeminimo formos veiksmu ar žodžiu yra pagrindžiamos svarbiausio (liturgijos metu įprasminamo) kristologinio tikėjimo centro. Jos įgyja ne tik moralinį, bet ir socialinį pagrindą.

Šv. Pranciškų kritikavo pats save, o per savęs kritiką jis lietė ir visų tikinčiųjų gyvenimą; lietė ne žodžiais, bet savo atgailos darbais. Jis jautė nuostabiai gilų ryšį tarp savęs ir religinės bendruomenės, todėl šios bendruomenės ydos kaip tik ir buvo jo atgailų objektas (Ibid., 179).

Taigi Pranciškaus inspiruotos bendruomenės tapatybė skyriuje „Šventasis Pranciškus ir turtas“ reiškiasi ne tik teologiniu, etiniu, bet ir socialiniu lygmeniu. Remiantis Pranciškaus gyvenimu bei tekstais, Bažnyčios tėvais ir kitais šventaisiais, kalbama apie turto ir nuosavybės vertę bei jo riziką žmogui. Elgetavimas, išmaldos davimas apmaštomas kaip specifinis pranciškoniškos bendruomenės šventumo būdas. „Visa pranciškonų bendruomenė turėjo būti neturtinga ta prasme, kad rytojaus dienos apsirūpinimą ji sudeda į Viešpaties rankas“ (Ibid., 103). Šia *apsirūpinimo*

forma buvo kuriama bendruomenė tiek su Dievu, tiek ir su visais aplinkiniais, labiausiai atstumtais. Nieko neturinti ir tik šiandiena gyvenanti vienuolyno bendruomenė, Maceinos pastebėjimu, buvo naujiena Bažnyčios istorijoje. Tačiau visa buvo grindžiama evangelinio – Kristaus meilę vykdančio artimo meilės įstatymo pagrindu. Apie tai, koks svarbus šis socialinis matmuo šventojo refleksijoje, leidžia spręsti ir būtent šiame skyriuje apie turta išsakyta paprasta, bet įvairiais lygmenimis labai reikšminga tiesa: „Jis norėjo, kad dangiškasis Tėvas būtų garbinamas ne tik asmenine, bet ir bendruomenine būtimi“ (Ibid., 105).

Socialiniu požiūriu bendruomeniškumą traktuojant ne vienoje kitoje Maceinos publikacijoje, šis akiratis sugražina ir prie 1938-ųjų filosofo studijos *Socialinis teisingumas*⁵. Į socialinio teisingumo svarstymą įtraukiant išsistą krikščionybės istoriją, šventumą realizuojantis bendruomenės veidas čia atsiveria būtent per artimo meilės prizmę – jos postulatų „tikrinant“ realiame gyvenime. Nors vienas ar kitas šventasis šioje Maceinos studijoje nėra svarbiausias tyrimo objektas, tačiau socialinė problematika neretai aiškinama remiantis šventųjų mintimi bei gyvenimu. Viena iš svarbiausių atramų tampa Augustinas, meilę artimui kviečiantis parodyti ir materialiai: „Šv. Augustinas teigia, kad „iš šio įsakymo kyla žmogiškosios visuomenės pareigos, kuriose nesuklysti yra sunku“ (M a c e i n a 1992, 103, 106). Pasiremiant kito Bažnyčios autoriteto – Tomo Akviniečio mintimi, mylimas artimas nusakomas kaip dieviškojo gėrio bendruomenės narys (Ibid., 112–113). Apaštalais ir Bažnyčios tėvais Maceina pagrindžia subendruomeninto turto, agapės ir kitas žemiškas bei kasdieniškas meilės vykdymo formas (skyrius „Turtas krikščionybės pradžioje“). Einant tokiu keliu, akcentuojamas pirmųjų krikščionių aktualumas „dabarčiai“, išryškėja bendruomeninė šių Bažnyčios narių (kaip šventųjų) savastis (Ibid., 108, 251–254 ir kt.). Natūralu, kad meilės įsakymas įgyja ne tik socialinį, bet ir ontologinį bendruomenės matmenį. Maceinos pastebėjimu, „Individualinės nuodėmės yra individualios tik psichologiškai. Ontologiškai ir morališkai jos yra visados bendruomeninės. Jos paliečia ne tik patį ją darantį asmenį, bet ir aplinką ir net visą žmoniją“ (Ibid., 114). Ši ir kitos studijos liudija dar tarpukariu ryškėjusį filosofinį dėmesį šventiesiems, kurie Maceinos raštuose neretai turi ryškią istorinę tapatybę, suvokiami ne tik transcendentiniu teologiniu, bet ir kasdieniu gyvenimišku pagrindu.

Socialiniai klausimai kiek netikėtai (bet šiuolaikiškai) nuskamba ir paskutiniame *Saulės giesmės* skyriuje „Šventasis Pranciškus su Dievu“, o jau pačioje skyriaus pradžioje, remiantis popiežiumi Pijumi XI, Pranciškus vadinamas tuo, kuris Viešpaties pasiūstas perkeisti visų amžių krikščioniškosios bendruomenės (M a c e i n a, S a u l ė s g i e s m ė 1994, 245). Šio skyriaus dalyje „Apaštalavimas“ ypač aktualizuojamas ne tiek dvasininko, kiek pasauliečio vaidmuo Bažnyčioje – Pranciškų vadinant „pasauliškiu“ *ne tik asmeninio šventumo, bet ir visuomeninio žemės atnaujintojo pavidalu* (Ibid., 263). Aptardamas Pranciškaus epochos ir tuometinius dvasininkų bei pasauliečių santykius, Maceina tarsi pasiūlo ne tik idealų,

⁵ Į ją R. Dulskis atsigręžia aptardamas radikalų šv. Pranciškaus požiūrį turto atžvilgiu (D u l s k i s 2009, 30).

bet ir egzistenciškai būtiną tikinčiųjų bendruomenės modelį, kur negali būti dvasininkijos luomo pervertinimo ar savotiškos atskirties. Šiuolaikinį pranciškoniško apaštalavimo aktualumą pagrįsdamas Pranciškaus paskyrimu Katalikiškosios akcijos globėju (popiežius Benediktas XV), Maceina tarsi numato jau Vatikano II susirinkimo nuostatas pasauliečių atžvilgiu. Maceiniškoji pasauliečio koncepcija vėliau plėtojama jau įvykus Susirinkimui, vis labiau Bažnyčioje skleidžiantis pasauliečio šventumo koncepcijai.

Pradžioje užsiminėme apie žemiško šventojo tipažą literatūroje. Teologiniu pagrindu tokiam šventajam, nors ir sąlygiškai, galima pavadinti Maceinos studiją *Krikščionis pasaulyje: pasauliškio vaidmuo išganymo istorijoje* (1972). Filosofo pastebėjimu, Vatikano II susirinkimas – pirmasis, tiek daug kalbėjęs apie „pasauliškumą“ ir jų apaštalavimą (M a c e i n a 1993, 396–397), o jiems suteikiamo „sakramentinio pašventimo“ reikšmė pagrindžiama šv. Pauliaus aprašyta naujo žmogaus formacija (Ibid., 431). Šiuolaikinės situacijos analizė atliekama ypač daug dėmesio skiriant Bažnyčios pradžiai, kurioje aptinkamas išskirtinis pasauliečio supratimas ir vaidmuo: „Šventraščio tyrinėtojai sutardami teigia, kad pirminės Bažnyčios bendruomenėje ryškaus skirtumo tarp dvasiško ir pasauliškio nebuvo jaučiama“ (Ibid., 364). Panašiai kaip Susirinkime, sakrališkumas vadinamas esmine pasauliškio luomo žyme, kurią jis turįs suvokti, „kad pasiteisintų visos viltys apie jo įsijungimą į išganomąją Bažnyčios pasiuntinybę“ (Ibid., 433). Primenant Apreiškimą, pasauliečiai vadinami gyvais akmenimis, iš kurių statomi dvasiniai namai (1 Pt 2, 5, žr. M a c e i n a 1993, 369). Apaštalų darbai grindžiamas pačių apaštalų ir paprastų tikinčiųjų bendrumas, idealus skirtumo nebuvimas (Ibid., 369). Taigi Naujojo Testamento tekstai kartu su tuometinės Bažnyčios dokumentika kiekvieną pasaulietį Maceinai leidžia suvokti kaip tam tikrą šventąjį, su kanonizuotais šventaisiais suartėjantį apaštalavimo, kankinystės ar kitose tikinčiojo gyvenimo perspektyvose. Kita vertus, Maceina atkreipia dėmesį ir į tarnybą Bažnyčioje ypačingai pašauktų ir pašvęstų asmenų statusą (Ibid., 367). Šie išskirtiniai (kanonizuoti) šventieji (Augustinas, Petras ir kt.) Maceinos studijoje tampa viena iš pagrindinių atramų analizuojant, kaip formavosi skirtingi Bažnyčios luomai, kokia buvo Bažnyčios kaip Dievo Tautos istorija (Ibid., 377).

Gamtos ir kančios patirtis bendruomeninėje šventojo sąmonėje

Grįžtant prie *Saulės giesmės*, bendruomeninė Pranciškaus būtis iš tiesų skleidžiasi nuo pat studijos pradžios, jau pirmame skyriuje „Šventasis Pranciškus gamtoje“ apmąstant šventajam būdingą gamtos globojimą, kuris yra grindžiamas Kūrėjo, gamtos ir Pranciškaus bendrumo saitais (M a c e i n a, *Saulės giesmė* 1994, 12–17 ir kt.). Ypač įdomus vienas šio skyriaus fragmentas, kur *buvimo bendrumas* išryškinamas per Pranciškaus metaforas – vadinamas pačia *tikrove*. Sesiškas ir broliškas santykis su žmogumi ir gamta parodomas per kalbinę savimone, skirtingus kalbos pavidalus, panašiai kaip ir anksčiau aptartoje dalyje „Gyvenimas bendruomenėje“ – atsigręžiant į žemišką bei transcendentinę žodžio bei tylos substanciją.

Todėl šv. Pranciškaus posakiai „sesuo saulė“, „brolis vėjas“, „sesuo kregždė“, „brolis žiogas“ nėra tik poetiniai palyginimai. Juose slypi gilus gamtos pergyvenimas, kurį galima pavadinti *buvimo bendrumu*. [...] „Sesuo kregždė“ yra taip pat Viešpaties šūksnis, kaip ir brolis Leonas. Visi mes esame įsidaiktinęs Dievo žodis. Visi esame ištarti ir nuolatos tariami. Kūrinių gelmėse glūdintis dieviškasis žodis jungia mus visus į vieną nedalomą šeimą, kurioje Dievas yra Tėvas ir kurios nariai yra broliai ir seserys. Kūriniškasis mūsų kilmės bendrumas padaro visas būtybes artimomis mūsų giminėmis. Mūsų ryšys su Dievu virsta ryšiu ir su kiekvienu, kad ir menkiausiu padaru (Ibid., 22–23).

Prilygstantis santykiui su broliais, Pranciškaus bendrumas su gamta apmąstomas savotiškos kalbinės bendrystės pagrindu, kuris suvokiamas tiek kasdienio bendravimo, tiek ir įsikūnijusio Dievo Žodžio, Sukūrimo teologijos lygmeniu. Apmąstant pranciškonišką gamtos išgyvenimą, neatsitiktinai atsiremama į patirtines Bonaventūros idėjas. Šio pranciškono bei šventojo pėdsakų galima rasti ir apskritai pasaulio Sukūrimo traktuotėje. Jį suvokiant kaip kreipimosi ir atsakymo sąveiką, šioje pokalbio bendrystėje matomi ir *mes visi*. Beje, pastarasis, į bendruomeninę patirtį nurodantis įvardis ypač ryškus Jasmanto poezijoje.

Pagal maceiniškąją traktuotę į savotišką bendrystę Pranciškus patenka ne tik su gamta, bet ir su savo kūnu, kurį (šią *gamtą mumyse* – kaip sako Maceina) šventasis vadina *broliu asilu*. Maceinos refleksijoje nuolat jaučiama atida žodžiui, metaforai, kuri tolygi tikrovei. Nors jau minėta, kad dalyje „Santykiai su kūnu“ kūno traktuotė ir lengvai dualistinė, ši, kūniškoji, būtis, iš esmės pripažįstama tiek teologiniu, tiek bendru egzistenciniu pagrindu: „Šia prasme kūnas iš tikro yra mūsų brolis, kaip jį vadino šv. Pranciškus, nes jis dalyvauja visame mūsų likime: mūsų nusi-kaltime, mūsų atpirkime ir mūsų perkeitime“ (Ibid., 47). Nuo kūniškos patirties iš esmės neatsiejama liga (nors tai aptariama skirtinguose *Saulės giesmės* skyriuose) Maceinos studijoje įgyja modernų filosofinį rakursą. Liga, traktuojama kaip tam tikra buvimo kliūtis, suvokiama ir kaip egzistencinė dialogo situacija. „Liga žmonių pasaulyje yra nesugriaunamas įrodymas, kad žmogus yra apspręstas būti drauge“ (Ibid., 189). Kalbant apie Pranciškaus tarnybą ligoniams (kuri pagrįsta pamatiniu dievišku santykiu su pasauliu) stabtelima prie dar vieno šventojo – *savo ligos ryšį su savomis kaltėmis paneigusio* Jobo (Ibid., 199). Jį vadinti šventuoju įgalina ankstesnioji Maceinos trilogija *Cor Inquietum*. *Jobo dramos* pabaigoje šis biblinis asmuo palyginamas su šventaisiais, o tam iš esmės nuteikia visa ligtolinė Jobo traktuotė, jį reflektuojant krikščioniškojo tikėjimo šviesoje. Tiesa, turint galvoje krikščioniškąją Senojo Testamento, tam tikrų jo figūrų, situacijų bei įvykių egzegezę, ši traktuotė nėra netikėta.

Tačiau Jobas, o su juo ir visi Krikščionybės šventieji pasirinko kitą galimybę, šią šviesiąją ir atperkančią kančios pusę [...] Užtat Jobas, šventieji nė nesirėmė žmogiškąja galia, kylančia iš jų pačių. Jie peržengė save ir pagrindo naujai savo būčiai ieškojo jau transcendencijoje. Matydami nykstančią savo egzistenciją, jie sujungė ją su transcendencija, kad ši iš naujo juos įbūtintų (M a c e i n a 1990, 596).

Taigi Jobo kančia, būdama išskirtinė jo savastis, pasirodo ir kaip tai, kas labiausiai suartina su šventųjų, apskritai tikinčiųjų, bendryste, kurią sutvirtina apaštalo Pauliaus, šv. Augustino mintys. Akivaizdu, kad teigdamas, jog Jobas ir šventieji ne tik džiaugėsi kančia, bet ir ieškojo jos, ši alkį Maceina traktuoja ne tik žemišku, fiziniu, bet ir simboliškai visuotiniu metafiziniu lygmeniu (žr. *ibid.*, 598).

Bendruomeninė moters savastis: nuo *Saulės giesmės* – prie *Didžiosios padėjėjos*

Pranciškaus „tarp“ būtį (skyrus „Pranciškus tarp žmonių“) reprezentuoja ir labiausiai turbūt klausiančioji, tiksliau, daugiausia minties atvirumo turinti, dalis apie Pranciškaus santykį su moterimis. Šioje refleksijoje nemaža vietos tenka Maceinos aliuzijoms į Giesmių giesmę, kuri gerai pažįstama ir Jasmanto poezijoje. Būtent ši Biblijos knyga skirta atskleisti šventajai moters misijai konkretaus vyro, žmonijos, Bažnyčios ar galų gale Kristaus bendruomenėje.

Pro dviejų žmonių meilės santykį čia prabyla dieviškasis šio santykio pagrindas, jo pirmavaizdis ir idealas. Sulamitos ištikimybėje savam vyrui išeiina aikštėn aukštesnė ištikimybė, kurios turi laikytis ne tik kiekviena ištekėjusi moteris savo vyro atžvilgiu, bet ir visa žmonija Dievo atžvilgiu. Jau nuo pat Krikščionybės pradžios Giesmių Giesmė yra suprantama kaip Kristaus santykio su atpirtąja žmonija arba Bažnyčia apreiškimas (M a c e i n a, S a u l ė s g i e s m ė 1994, 213).

Tiesa, panašiai kaip ir Maceinai kalbant apie kūną, moters refleksijoje galima aptikti tam tikro dualizmo, pavyzdžiui, plėtojant mintį, kad „moteris viešumon patenka tiktai dviem pavidalais – šventosios ir heteros“ (*Ibid.*, 217). Kritikuodamas šiuolaikinį požiūrį į moterį ir pasigeddamas teologinio jos pašaukimo bei dieviškos egzistencijos prasmės, filosofas leidžiasi į kūno traukos ir dieviškosios būties (*Ibid.*, 219) priešpriešas. Moteriai priskirdamas paskirtį *atbaigti mūsų žmogiškumą*, Maceina ją mato ir pernelyg idealizuotu misijos žvilgsniu, tuo pat metu moterį palikdamas tik vyro *pagalbininke jo buvime ir likime* (*Ibid.*, 220). Jų bendrystė pasižymi (gal ir per daug) stipria reglamentacija, tam tikra prasme apeinančia kad ir šiaip pabrėžiamą asmens individualumą: „Meilės santykis subendrina vyro ir moters egzistencijas, bet tik tada, kai jis yra Kristus ir Bažnyčios santykio išsiskleidimas bei įvykdymas individualioje vyro ir moters meilėje“ (*Ibid.*, 220). Kita vertus, padėjėjos vaidmens sureikšminimas turi aiškų teologinį pagrindą. Ši moters tapatybė, o tiksliau, vienas iš Mergelės Marijos vardų, neatsitiktinai įtrauktas į antrosios trilogijos dalies pavadinimą.

Kaip ir *Saulės giesmėje*, Dievo Motinos grožis ir ištikimybė Dievui *Didžiojoje padėjėjoje* parodomas atsigrežiant ne tik į ją pačią, bet ir į Giesmių giesmės mylimąją. Tai gilią tradiciją turinti sąsaja, kurią galima rasti dar pirmuose lietuviškuose komentaruose Giesmių giesmei, na, o Kazimieras Paltarokas dar XX a. pradžios pamoksle „Apie Švenč. Panelės nekaltą prasidėjimą“, perteikdamas, ką Marijai sako Šventoji Dvasia, cituoja Giesmių giesmę (P a l t a r o k a s 1911, 132). Bendruomeninę Mergelės Marijos sąmonę labiausiai reprezentuoja *Didžiosios padėjė-*

jos skyrius „Marijos apreiškimas“. Pirmoje dalyje „Moters vaidmuo buvime“, iš esmės pakartojant *Saulės giesmės* įžvalgas, bendruomeninė savastis grindžiama ne tik Sukūrimo, bet ir Triasmienio Dievo teologija: „Tik bendruomenėje išsiskleidžia Viešpaties sumanyto žmogiškumo pilnatvė, todėl tik bendruomenėje pasidarė žmogui gera būti“ (M a c e i n a, D i d ž i o j i p a d ė j ė j a 1994, 375). Bendruomeninis padėjėjos vaidmuo skleidžiasi tiek transcendentiniu, tiek ir žemišku lygmeniu – pabrėžiant Marijos Motinystę, Auką, Užtarimą ir kitas studijoje apmąstomas paslaptis. „Jos kaip padėjėjos įtaigojama susiklosto buvimo bendruomenė ne tik savo pagrinduose, bet ir savo išsiskleidime“ (Ibid., 376). Vadinama *išganymo bendrininkė*⁶, *atpirkimo bendruomenėje* dalyvaujanti Marija Maceinos atskleidžiama išsiskaitant į svarbiausius evangelijos puslapius: Apreiškimas, Marijos apsilankymas pas Elžbietą, kuris vadinamas jos atėjimo į žmonių giminę simboliu (Ibid., 384), Kanos vestuvės ar Nukryžiuavimo įvykiai, bendruomeninę atpirkimo prigimtį leidžiantys suvokti ir iš Kristaus kreipimosi į savo Motiną.

Pastatydamas šv. Joną į sūniškąją savo vietą, Kristus pabrėžė, kad Marijos bendrininkavimas atpirkimo žygyje, teikiant žmonijos vardu aukos dovaną ir išreiškiant aukojimo valią, yra pratęsiamas iki pasaulio pabaigos (Ibid., 425).

Mariją tradiciškai vadinant *visų mūsų Motina*, Maceinos studijoje ji išryškėja ir kaip Bažnyčios pirmavaizdis, o Bažnyčia – kaip Marijos santykio su Dievu išsiskleidimas bendruomeniniu pavidalu (Ibid., 458, 460). Taigi *Didžiojoje padėjėjoje* mąstant tiek apie žemišką, tiek ir apie dangišką Marijos bendradarbiavimą (Ibid., 456), studija baigiama Zenono Ivinskio skyriumi „Marijos garbinimas Lietuvoje“⁷, kur lietuviškasis bendruomenės veidas išryškėja aptariant Dievo Motinos kultą. Būdama išskirtinė visoje šventųjų draugijoje, Marija joje matoma, tam tikra prasme į ją sugražinama pagal ikonografinę liaudies meno tradiciją:

Ar neįdomus dalykas būtų buvę ištirti, kokį procentą šalia Jonų Krikštytojų, Jonų Nepomukų, Šv. Jurgių, Izidorijų, Florijonų ir kitų šventųjų statulėlių sudarydavo Lietuvos pakelėse ir kryžkelėse Skausmingosios Dievo Motinos statulos (Ibid., 488).

Šiuo retoriniu Ivinskio klausimu primenamas gilią savo tradiciją turintis šventojo vaizdinys ar jo pavidalai liaudies mene⁸. Na, o šio straipsnio antroje dalyje su-

⁶ „Būdama Kristaus bendrininkė išganyme visos žmonijos atžvilgiu, Marija pasilieka Jo bendrininkė ir išganymo įvykdyje individualinėje kiekvieno žmogaus būtyje“ (M a c e i n a, D i d ž i o j i p a d ė j ė j a 1994, 434).

⁷ Z. Ivinskio autorystės trūksta Lietuvoje leistuose dabartiniuose raštuose, iš kurių ir cituojama *Didžioji padėjėja*, ji nurodyta 1958-ųjų šios mariologinės studijos leidime (žr. M a c e i n a 1958).

⁸ Tais pačiais 1958 m. pasirodė ir J. Vaišnoros studija *Marijos garbinimas Lietuvoje*, kurioje *bendruomeninis Marijos garbinimas* (taip vadinasi viena iš knygos dalių, nors iš esmės su bendruomene susijęs visas Marijos kulto aptarimas) išryškėja apžvelgiant Lietuvoje gyvavusių bei gyvuojančių brolių ir vienuolių veiklą, aptariant tikinčiųjų bendruomenę sutelkusias liturgines procesijas ir maldingas keliones. Remiantis visuotine Bažnyčios is-

stojant prie Jasmanto poezijos, galima prisiminti, kad ne vieno autoriaus tekstuose šventojo vaizdavimas neatsiejamas nuo tam tikros ikonografinės jo tradicijos.

Mes ir (kiti) šventieji Antano Jasmanto poezijoje

Pranciškoniško džiaugsmo, šiam šventajam artimo palaimingo skurdo, per gamtos kūriniją steigiamo ir atsiskleidžiančio santykio su Dievu galima rasti ir Jasmanto poezijoje. Vis dėlto galvojant apie šventojo ir bendruomenės sąveiką ar bendruomeninę šventojo patirtį filosofo poezijoje, ryškiausios yra moters figūros. Tarsi tai, kas nepasakyta apie Mariją ir kitas šventąsias, „kompensuojama“ kitu diskursu. Poeto eilėraščių cikle „Kristaus istorija“ Marija lieka tarsi nuošalėje. Tačiau visas ciklas teologiškai dėsningai prasideda nuo vieno svarbiausių mistinių įvykių ir patirčių Marijos gyvenime – nuo „Apreiškimo“. Ne tiek *apvaldyta* (prisimenant *Saulės giesmės* gamtos refleksiją), kiek tiesiog nuostabą kelianti gamta Marijos apreiškimui suteikia pranciškoniškos tapatybės. Ši nuostaba yra ne tik Marijos, bet ir „mūsų“ savastis. Ryškiai nedetalizuota, bet vis dėlto išsakyta vardu „mes“ – tam tikra tikinčiųjų bendruomenė su Marija jungiasi Dievo žvilgsnio perspektyvoje.

Ir mes kaip tu ilgai rymojom

Ir matėm Jį kiekvieno smėlio kibirkštį.

(J a s m a n t a s 1992, 75)

Maldą primenantis laukimas baigiasi pranciškonišku, tiksliau, itin arti gamtos esančiu, dieviško pažado (ne)išsipildymu: vietoj laukiamo Dievo pasirodo tik bitė⁹. Kaip ir eilėraštyje „Veronika“, Juozas Brazaitis čia atranda apsigavimo (*qui pro quo*) priemonę (B r a z a i t i s 1992, 164), kurios dėka sukuriamas netikėtas Dievo ieškojimo išpūdis. Tai nebūtinai neįvykęs, bet tarsi neišsakytas, mišlingai nutylėtas apreiškimas. Tuo pat metu šį eilėraščių galima suvokti kaip laiką iki apreiškimo, kada dar tik laukiama dieviškojo pažado išsipildymo. Kaip ir Maceinos *Didžiojoje padėjėjoje* ar apskritai evangelinėje žemiško Marijos gyvenimo istorijoje, bendruomeninę Marijos dvasią reprezentuoja ir dar vienas evangelinis siužetas, perkurtas „Kristaus istorijoje“. Vos keliomis užuominomis „atkuriami“ ir iki kelių dalyvių paradoksaliai „apribojami“ įvykiai eilėraštyje „Vestuvės Galilėjos Kanoje“. Vis dėlto jie išgyvenami Marijos ir „mano“ – taip išryškinant Kristaus stebuklo asmeniškumą bei intymumą, simbolinį Kanos vestuvių daugiaprasmiškumą. Tarsi atsitikinai užsiminus apie vestuvėse dalyvaujantį *trečiąjį* – savotiškoje nuošalės situacijoje atpažįstamas svarbiausias šio įvykio dalyvis. Jam skirta netikėta – religinio bei istorinio dviprasmiškumo įgyjanti – liūdesio metafora primena apie Mackaus poetinį *džiaugsmą – senąjį liūdesio apaštala*.

---

torija, pabrėžiamas pranciškonų vaidmuo plintant Marijos ir jos motinos šv. Onos kultui, o bendruomeninis liturginis Marijos kulto veidas išryškėja per išskirtinę jėzuitų ordino veiklą, aktualizuojant šv. Ignaco ir kitų šventųjų požiūrį į Dievo Motiną (žr. V a i š n o r a 1958, 72, 132–139).

⁹ Ch. Schönbornas primena apie vidinės maldos kaip *draugų bendravimo* sampratą pagal Teresę Avilietę (S c h ö n b o r n 2005, 123).

*Tai jis,
Tai jis tas trečias
Tai liūdesys,
Tas pirmutinis mūsų svečias.
(J a s m a n t a s 1992, 83)*

Toks poetinis pasirinkimas skaitytoją vėlgi (kaip daugelyje kitų poeto tekstų) palieka tikėjimo, svarbiausių Evangelijos tiesų pažinimo atvirybėje. Bendruomenė, o tiksliau, šventoji šeima, į tikėjimo kelionę subtiliai įrašoma ir kitame su Mergele Marija susijusiam 1945-ųjų eilėraštyje „Bėgimas į Egiptą“ (J a s m a n t a s 2001, 30). Iš pirmo žvilgsnio vos atpažįstamas, pavadinimo metafora mįslingai primintas evangelinis siužetas pasirinktas išsakant tai, kas aktualu dabartyje – egzistencinę grėsmės patirtį.

Į Jasmanto šventųjų bendruomenę patenka ir šventąja vadinama Veronika, savo ryškų išpaudą turinti ir lietuvių liaudies skulptūroje. Legendų ir tikėjimo pagrindus susiformavęs šios moters epicentras – susitikimas su Kristumi jo Kančios situacijoje, iš šio susitikimo atsiradęs tikrasis Dievo atvaizdas (*vera icon*). Didžiosios Kančios kelią kartu su šia šventąja „Kristaus istorijos“ eilėraštyje „Veronika“ eina ir „mes“. Dievo veido išpaudas, kaip ir pati kelionė, yra ne tiek išorinė, kiek vidinė tikrovė, niveliuojanti laiko ribas ir išsauganti tiek tuometinės epochos (Kristaus kančios ar IV amžiaus, su kuriuo siejamas Veronikos įvaizdis), tiek šiandieniniam žmogui būdingą paklydimą bei netikrumą Dievo ir Jo mirties akivaizdoje.

*Ir vienumoj,
Toj vienumoj mirties
Pasimetėm ir mes, paklydę ir basi.
(J a s m a n t a s 1992, 85)*

Šiame „apsigavimo“ eilėraštyje Dievo atvaizdas pavirsta krikšto marškinėliais, panašiai kaip bitė – „Apreiškime“.

*Bet šiandien aš atvožiau savo kraičio skrynią,
Ir Tu iš jos lyg kvapas drobės
Pūstelei ir prisikėlei.
Ne, ne! Ak ne!
Tai tik dugne
Lengvučiai krikšto marškinėliai.
(Ibid., 86)*

Tačiau ir šis netikėtas atradimas nėra visiškai apsigavimas, bent jau ne skausmingai liudijantis apie tikėjimo praradimą. Tai tarsi vienas iš daugelio išpaudų, autentiškas savo simboline sąsaja su Kristumi; o šio daikto paskirtis – krikštas neišvengiamai realizuojamas bendruomenėje.

Saulės giesmės dalyje „Moters pergyvenimas“ rašoma: „Kiekviena moteris pačia savo prigimtimi ir savo vieta išganyto tvarkoje yra pažadėta Kristui. Kiekviena moteris yra su juo ypatingai susieta – net jeigu ji būtų ir Marija Magdaliėtė prieš savo atsivertimą“ (M a c e i n a, S a u l ė s g i e s m ė 1994, 211). Iš Jasmanto

šventųjų poetinės „hagiografijos“ turbūt svarbiausias yra nedidelis ciklas „Mergaitė iš Magdalos“. Čia verta prisiminti Beinerto pastebėjimą, kad visi Naujojo Testamento krikščionys yra šventieji (B e i n e r t 1983, 46). Tokia pagal tradiciją yra ir Magdalietė. Svarbiausias jos dalyvavimas evangelinėje istorijoje – stovėjimas prie Jėzaus kryžiaus (Jn 19, 25) ir susitikimas su prisikėlusiu Kristumi (Jn 20, 11–18). Marijos dalyvavimas Kristaus istorijoje matyti ir iš kitų lakoniškų nuorodų (iš jos buvo išvaryti septyni demonai, žr. Lk 8, 2). Pagal ankstesnę tikėjimo tradiciją su Magdaliete buvo siejamas ir atgailaujančios nusidėjėlės epizodas (Lk 7, 36–50). „Magdalena po kryžiumi“ – taip vadinasi dar 1945 m. datuotas Jasmanto eilėraštis, kuris perdirbtas tapo paskutine minėto ciklo dalimi. Tiesa, nežinia, kodėl ir kaip radosi teksto pokyčiai, nes būtent pirmas eilėraščio variantas atrodo geresnis, organiškesnis savo visuma. Sustojant prie „Mergaitės iš Magdalos“ ištakų, eilėraštis „Magdalena po kryžiumi“ prasideda vėlesniame variante atsisakytu, bet labai iškalbingu posmu. Magdalietės artumas Kristui „atkuriamas“ ne tik primenant apie jos buvimą prie kryžiaus, bet ir kartu su ja išgirstant paskutinius Kristaus agonijos žodžius (žr. Jn 19, 25):

*Girdėjau,
kaip „Dieve, mano dieve“ Tu šauki,
skausme pavargęs Atpirkėjau!
Ant žemės leidžiasi tyla tokia klaiki,
ir Dievas taip toli: ir Tau, ir mums,
kad tos stiklinės Jo tylos
Net Tavo balsas nesudrums.
(J a s m a n t a s 2001, 32)*

Kristaus kančios akivaizdoje nuo pirmų eilučių užsimezga tolimo Dievo kontempliacija, šį nuotolį implikuojant kaip Marijos Magdalietės (iš kurios pozicijos prasideda tekstas) ir „mūsų“ tikrovę. Jau eilėraščio pradžioje atsiradęs stiklinės tylos motyvas nuskamba ir paskutiniame posme (naujesnėje redakcijoje tai liko tik eilėraščio pabaigoje). Kodėl tyla yra stiklinė, atsakymą galėtų „pasiūlyti“ Maceinai tiek pat artimas, kiek svetimas Rilke (nuo lietuvių autorių imponuojančios mistikos paieškų Maceina atėjo prie išvadų apie visiškai svetimą Rilke’s pasaulėvaizdį). Ši daiktiškai išreikšta tyla – tarsi Jasmanto (eil. „Kaimynas“) perkurto „Kaimyno Dievo“ siena – ne tik grėsminga, bet ir dialektiška savo dužlumu: ji gali sujungti, leisti prabilti Dievui, bet tuo pat metu ir panaikinti Jo patirčiai reikalingą kontempliacijos ribą. Kartu su Magdaliete „mes“ įtraukiami į nuolat ribinio, ties netikrumo riba atsiduriančio tikėjimo sūkurį. Antroje strofoje dominuojant „mes“ perspektyvai, trečiojoje kalba Magdalietė. Taip, pradėdant pirmąją strofą, išeinamos ir išbandomos skirtingos tikėjimo kelionės. „Mes“ nebūtinai priklauso dabarčiai: juos siejant su „kadaise“, randasi skirtingus laikus apimanti bendruomeninė tikėjimo, buvimo prie kryžiaus ar susitikimo su Kristumi patirtis. Stabtelint prie dviejų variantų palyginimo, vieninteliu poetiškai labiau motyvuotu pokyčiu galima laikyti išnykusį veidrodėlio motyvą: „Paskui, sau plaukus veidrodėliuos pasitaisę / ir dulkes nuo sandalų nusivalę, / namo sugrįžom“ (J a s m a n t a s 2001, 32) ir

„Paskui, sau plaukus pasitaisę / Ir dulkes nuo sandalų nusivalę / Namo sugrįžom“ (J a s m a n t a s 1992, 134). Taip naikinamas kiek atsitiktinis satyrinis atspalvis, kuris būdingas ir kitam Jasmanto eilėraščiui apie šventuosius: „Šventieji saunonėjo. Buvo jau nešvarūs.“ (eil. „Katedra“, *ibid.*, 149). Gal ir turintis kiek rizikos, apie kurią užsimena Tomas Venclova (V e n c l o v a 1992, 9), šis eilėraštis lieka įdomus savo satyriniu atspalviu, kuris skirtas ne tiek patiems šventiesiems, kiek juos maudantiems ir būtent taip šventovę prižiūrintiems, bet Kristaus kraujo aštrumo nejaučiantiems „kitiems“¹⁰.

Sugrįžtant prie viso ciklo „Mergaitė iš Magdalos“, pirmieji du eilėraščiai atsi- grežia į atgailaujančios nusidėjėlės epizodą (plg. Lk 7, 36–39), kuris, kaip minėta, pagal ankstesnę tradiciją siejamas su Magdaliute. Visas ciklas prasideda putinišku knyginės maldos motyvu, kuris gal ir per daug proziškai supriešinamas su fari- ziejus (į vieno iš jų namus buvo pakviestas Jėzus) papiktinusių nusidėjėlės elge- siu – prisiliesti prie Kristaus:

*Maldų aš knygą uždariau į spintą:
Ji verkti nemokėjo
Nei Tavo kojų apkabinti,
Kaip ta mergaitė iš Magdalos.*
(J a s m a n t a s 1992, 133)

Nuo knyginės (fariziejiškos) maldos atsiribojantis „aš“ ištraukia į savotišką bendruomenę su evangelijos moterimi, o šis ryšys inspiruoja ir antrame eilėrašty- je išskylančią apaštalaujančios Kristaus kelionės viziją. Kartu tai galima suprasti kaip Kristaus paieškas vidinėje „mano“ tikrovėje. Evangelinės Marijos Magdali- tės požiūriu kiek netikėta yra būtent mergaitės tapatybė. Kita vertus, tai visai na- tūralu turint galvoje svarbiausią Magdaliutės dalyvavimą Kristaus istorijoje, jos šventumą išsakant Rilke’i ar romantikams artima, į pirmą pradi šventumą, tyrumą, besąlyginę meilę nurodančia vaikiškumo savastimi. Beje, iš meilės gimusiu pokal- biu, atliepiančią evangeliją, baigiasi dar vienas (vienas iš daugelio) šios šventosios variantas – Maceinos amžininkės Onos Galdikaitės (Vynmedžio Šakelės) eilėraštis „Magdalenos Velykos“: „Sutviskėjo dangus, / Suliepsnojo širdis: / *Myriam*, – tarė Žmogus, – / *O Raboni!* – tai Jis! (G a l d i k a i t ė 2000, 362). Žinoma, būtų gali- ma leisti ir į platesnius šv. Veronikos ir kitų šventųjų moterų horizontus lietuvių poezijoje, pradedant XX a. pradžia ir keliaujant iki šių dienų¹¹.

Nors visas Maceinos ciklas (žr. J a s m a n t a s 1992, 133–134) labiau prime- na dar tik visumos paieškas, vis dėlto atskirais savo vaizdiniais bei intencijomis tai yra reikšmingas įnašas į lietuvių poetinės hagiografijos istoriją. Tas pats evangeli- nis Kristaus ir moters susitikimas atskamba ir eilėraštyje „Atgailos psalmė“. Gali

¹⁰ Poetiniams šventųjų diskurso tekstams nemaža dalimi tiktų T. Venclovos pasakymas ap- riant eilėraščių „Atsiskyrėlis“: „Kaip man atrodo, Jasmantas mėgsta pabrėžti prieštaravimą tarp mistinio impulso ir tradicinių ritualo formų, linkusių stabarėti ar net išsigimti“ (V e n c - l o v a 1992, 9–10).

¹¹ Apie Jasmanto ir kitų autorių Mergelės Marijos vaizdinio poeziją plačiau žr. J a k a i t ė 2013.

būti, kad evangelinis Marijos Magdalietės prisilietimas prie prisikėlusio Kristaus (Jn 20, 17) įrašytas ir į vieną gražiausių (rilkiškų intonacijų) Jasmanto eilėraščių „Aš paliečiau tave“. Nepaisant evangelinių skirtybių, nusidėjėlę ir Mariją Magdalietę suartinantis prisilietimas ir šioms moterims būdinga atgaila už nuodėmes Jasmantui leidžia ir poetinėje erdvėje šias moteris matyti vienoje mergaitėje iš Magdalos, kurios mergaitiškumas išgrynintas krikščioniškos atgailos.

Išvados

- Remiantis Vatikano II susirinkimo dokumentais ir jų recepcija, šiuolaikinėje šventojo sampratoje išryškėja teologiškai universalus požiūris į šį fenomeną, apimantis mistinį, bendražmogišką, liturginį ir kitus šio fenomeno traktuotės aspektus, šventąjį suvokiant ne tik kaip išskirtinę asmenybę, bet ir apaštalaujantį pasaulietį. Susirinkimo laikotarpiu rašęs ir daug anksčiau savo kūrybinį kelią pradėjęs Antanas Maceina yra viena reikšmingiausių XX amžiaus figūrų ilgoje lietuviškoje šventųjų refleksijos istorijoje.
- Maceinos studijos pasižymi ne tik istoriškai bei teologiškai stipriu tyrimu, bet ir originaliu religijos filosofijos požiūriu, yra atviros vienai svarbiausių šventojo tapatybių.
- Sukūrimo teologijos, Švenčiausiosios Trejybės pagrindą turintis šventojo ar su juo susijusio kito asmens *bendruomeniškumas* ryškiausiai atsiveria *Saulės giesmės* skyriuje „Gyvenimas bendruomenėje“, kuris pasižymi ne tik idėjine koncentracija, bet ir literatūrinio-filosofinio pasakojimo organiškumu.
- Šventojo diskursui neišvengiama, teologiškai pagrįsta bendruomeninės sąmonės bei patirties tema skleidžiasi nuo pat studijos apie Pranciškų pradžios. Maceinos apmąstomas *buvimo bendrumas* įgauna labai skirtingus pavidalus. Tai – šventojo bendrumas su Bažnyčia ar atskiru jos nariu, su broliais ar moterimis, gamta bei savo kūnu; tai – kasdienis ir transcendentinis bendruomeninės sąmonės bei patirties lygmuo. Šventojo sąmonės požiūriu svarbiausia yra bendrystė su Kristumi, artumas Dievui.
- Šventojo bendruomeniškumas ypač savitai skleidžiasi per žodžio ir tylos refleksiją, ypatingą dėmesį skiriant konkreitiems Pranciškaus ir kitų šventųjų tekstams, metaforoms.
- Šventųjų refleksijoje išryškėja ir skirtingos bendrystės funkcijos, pirmiausia – išganymo srityje. *Didžiosios padėjėjos* bendruomeniškumas, atliepdamas mariologinę Bažnyčios tradiciją, pasitarnauja ir savitam filosofo požiūriui į moterį.
- Šventųjų bendruomeniškumo galima rasti dar prieškarui rašytose Maceinos studijose, pokarinėje *Jobo dramoje*.
- Šventųjų vaidiniais ne itin gausi Antano Jasmanto poezija vis dėlto yra įdomi savo žvilgsniu į Dievo Motiną, Mariją Magdalietę, kitas šventąsias: „Kristaus istorijos“ eilėraščiai, „Veronika“, ciklas „Mergaitė iš Magdalos“ ir kt.
- Šventojo ar su juo į pokalbį įsitraukiančio „aš“ bendruomeniškumas atsiskleidžia per bibliinių istorijų interpretacijas, dialogišką santykį su daiktiška aplin-

ka ar kitu asmeniu. Bendruomeninę patirtį ne viename eilėraštyje modeliuoja dinamiškai kintanti „mes“ figūra, dalyvaujanti sudėtingoje tikėjimo kelionėje, išgyvenanti ribines tikėjimo patirtis.

Šaltiniai ir literatūra

- A n g e n e n d t 1983 – Arnold Angenendt, „Die Geschichte der Heiligenverherung“, *Die Heiligen heute ehren*. Eine theologisch-pastorale Handreichung, Freiburg, Basel, Wien: Herder, 96–115.
- B a g d a n a v i č i u s 1953 – Jonas Bagdanavičius, *Žmonijos ateitis šv. Jono Apreiškimo knygoje*, Chicago: Lietuviškos knygos klubas.
- B e i n e r t 1983 – Wolfgang Beinert, „Die Heiligen in der Reflexion der Kirche. Systematisch-theologische Grundlegung“, *Die Heiligen heute ehren*. Eine theologisch-pastorale Handreichung, Freiburg, Basel, Wien: Herder, 13–80.
- B r a z a i t i s 1992 – J. B., „Antano Jasmanto poezija“, *Antanas Jasmantas, Poezija*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 157–168.
- D u l s k i s 2009 – Romualdas Dulskis, „Akistata su šventumo fenomenu Antano Maceinos „Saulės giesmėje“, *Soter*, 31, 25–35.
- G a i d a m a v i č i u s 1996 – Pranas Gaida-Gaidamavičius, *Raštai: Išblokštas žmogus. Milžinas, didvyris šventasis. Didysis nerimas*, Vilnius: Mintis.
- G a l d i k a i t ė 2000 – *Rūpintojėlis: pilnas 1977–1990 m. pogrindyje išleistų numerių (1–26) rinkinys*, Kaunas: Judex.
- J a k a i t ė 2002 – Dalia Jakaitė, „Šatrijos“ draugija lietuvių literatūros istorijoje, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- J a k a i t ė 2006 – Dalia Jakaitė, „1930-iejai – šventojo Augustino metai Lietuvoje, Šv. Augustinas. Tradicijos, kontekstai, interpretacijos, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 277–292.
- J a k a i t ė 2013 – Dalia Jakaitė, „Dievo Motinos vaizdinys lietuvių poezijoje: mistikos (ir) kraštovaizdžio akiratis“, *Soter*, 47, 57–78.
- J a s m a n t a s 1992 – Antanas Jasmantas, *Poezija*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- J a s m a n t a s 2001 – Antanas Jasmantas, *Klajūnas*. Eilėraščiai, Vilnius: Aidai, MMI.
- K u s c h e l 2000 – Karl Josef Kuschel, *Im Spiegel der Dichter. Mensch, Gott und Jesus in der Literatur des 20. Jahrhunderts*, Düsseldorf: Patmos-Verlag.
- M a c e i n a 1958 – Antanas Maceina, *Didžioji padėjėja: Šv. Mergelės Marijos būties ir veiklos apmąstymas*, Putnamas: Pr. M. Juras.
- M a c e i n a 1990 – Antanas Maceina, „Jobo drama“, *Antanas Maceina, Raštai*, t. III: Trilogija „Cor Inquietum“, Vilnius: Mintis, 421–605.
- M a c e i n a 1992 – Antanas Maceina, „Socialinis teisingumas: kapitalizmo žlugimas ir naujos santvarkos socialiniai principai“, *Antanas Maceina, Raštai*, t. II: Socialinė filosofija, Vilnius: Mintis, 5–265.
- M a c e i n a 1993 – Antanas Maceina, „Krikščionis pasaulyje: pasauliškio vaidmuo išganymo istorijoje, *Antanas Maceina, Raštai*, t. V: Religija dabarties pasaulyje, Vilnius: Mintis, 357–649.
- M a c e i n a , D i d ž i o j i p a d ė j ė j a 1994 – Antanas Maceina, „Didžioji padėjėja: Šv. Mergelės Marijos būties ir veiklos apmąstymas“, *Antanas Maceina, Raštai*, t. IV: Teologinės-filosofinės studijos, Vilnius: Mintis, 347–494.

- M a c e i n a, S a u l ė s g i e s m ė 1994 – Antanas Maceina, „Saulės giesmė: šventasis Pranciškus Asyžietis kaip krikščioniško gyvenimo šauklys, *Antanas Maceina, Raštai*, t. IV: Teologinės-filosofinės studijos, Vilnius: Mintis, 5–345.
- M a t u s a s 1929 – J. M., „Pamokslas Parciunkulos šventei“, „Pamokslas šv. Baltramiejaus šventei“, *Tiesos kelias. Neoficialinė dalis. Pamokslai*, 7–8, 267–272, 293–298.
- M i k e l a i t i s 2012 – Gediminas Mikelaitis, *Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija*: monografija, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- P a l t a r o k a s 1911 – Kazimieras Paltarokas, *Sakyklai vadovas. Kn. 1: Pamokslai apie „Tikiu į Dievą Tėvą“*, Seinai.
- S c h ö n b o r n 2005 – Christoph Schönborn, *Mylėti Bažnyčią*. Popiežiaus gavėnios rekolekcijos, Panevėžys: San Paolo.
- S c h r ö e r 1998 – Henning Schröer, „Poesie und Theologie zwischen Theorie und Praxis“, Henning Schröer, Gotthard Fermor, Harold Schroeter (Hrsg.), *Theopoesie. Theologie und Poesie in hermeneutischer Sicht*, Rheinbach: CMZ Verlag, 129–149.
- V a i š n o r a 1958 – Juozas Vaišnora, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
- Vatikano II Susirinkimas* 2001 – *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*: konstitucijos, deklaracijos, dekretai, Vilnius: Aidai, MMI.
- V e n c l o v a 1992 – Tomas Venclova, „Metafizinis poetas“, *Antanas Jasmantas, Poezija*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 5–12.

Dalia Jakaitė

Apie Pranciškų ir kitus šventuosius: *buvimo bendruomenė* Antano Maceinos filosofijoje ir poezijoje

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *A. Maceina, šventasis, bendruomenė, Pranciškus, filosofija, poezija, religija.*

Šiuolaikinė šventojo samprata dažnai siejama su Vatikano II susirinkimo dokumentais. Juose išryškėja ne tik mistinis, bet ir plačiai apimantis požiūris į šventuosius, šventumą apskritai. Šiuo Susirinkimu remiasi ne viena šventųjų diskursui skirta teologinė ar kultūrologinė monografija. Antaną Maceiną galima pavadinti vienu iš šventųjų diskurso klasikų XX a. lietuvių kultūroje. Straipsnyje nagrinėjamos svarbiausios šventiesiems skirtos ar netiesiogiai su jais susijusios filosofo studijos ir šventojo vaizdinys Antano Jasmanto poezijoje. Tyrimo objektas – bendruomeninė šventojo tapatybė, kitaip tariant, *buvimo bendrumas*, Maceinos šventųjų receptijoje. Bendruomeniškumas pasirinktas kaip viena ryškiausių reprezentacijų šventųjų diskurso, šventojo kaip tokio atžvilgiu. Sukūrimo teologijos, Švenčiausiosios Trejybės ir kitą teologinį pagrindą turintis šventojo bendruomeniškumas ypač ryškiai atsiveria *Saulės giesmės* skyriuje „Gyvenimas bendruomenėje“, kuris pasižymi ne tik idėjine koncentracija, bet ir pasakojimo organiškumu. Tačiau nuo pat studijos apie Pranciškų pradžios išryškėja šventojo bendrumas su Bažnyčia, broliais, gamta ar moterimis, kasdienis ir transcendentinis bendruomeniškumo matmuo. Bendruomeninės šventojo

sąmonės požiūriu svarbiausia yra bendrystė su Kristumi. Šventojo bendruomeniškumas savitai skleidžiasi per žodžio ir tylos refleksiją, ypatingą dėmesį skiriant Pranciškaus ir kitų šventųjų metaforoms. Su šventųjų diskursu susijusio bendruomeniškumo galima rasti dar prieškarui rašytose Maceinos studijose, netikėtu rakursu šventojo tema nuskamba *Jobo dramoje*. Studijoje apie Mergelę Mariją aptinkamas bendruomeniškumas ne tik atitinka mariologinę Bažnyčios tradiciją, bet ir pasitarnauja savitam filosofo požiūriui į moterį ir jos vaidmenį apskritai. Nors šventųjų vaizdinių ne itin gausu Antano Jasmanto poezijoje, ji vis dėlto įdomi savo žvilgsniu į Dievo Motiną, Mariją Magdalietę, kitas šventąsias. Straipsnyje aptariami keli „Kristaus istorijos“ ciklo eilėraščiai, „Veronika“, ciklas „Mergaitė iš Magdalos“ ir kt. Šventojo ar su juo į pokalbį įsitraukiančio „aš“ bendruomeniškumas atsiskleidžia per biblinių istorijų interpretacijas, dialogišką santykį su daiktiška aplinka ar kitu asmeniu. Bendruomeninę patirtį ne viename eilėraštyje modeliuoja dinamiškai kintantis „mes“ vaizdinys. Poetiniu ir filosofiniu-religiniu savo palikimu Maceina yra reikšminga figūra lietuvių literatūrinėje bei kultūrinėje šventojo vaizdavimo istorijoje.

Dalia Jakaitė

About Francis and Other Saints: *the Community of Being* in the Philosophy and poetry of Antanas Maceina

S u m m a r y

Keywords: *Maceina, Saint, Community, Francis, Philosophy, Poetry, Religion.*

The modern concept of a saint is often related to the documents of the Second Vatican Council. Not only mystical but also widely inclusive attitude towards saints and sainthood in general shows up in the documents. Quite a few theological or culturological monographs created for the discourse of saints refer to this Council. Antanas Maceina can be called one of the classics of the saints' discourse in Lithuanian culture of the 20th century. The most important studies created about the saints or related to them indirectly written by this philosopher and the image of a saint in the poetry of Antanas Jasmantas have been analysed in this article. The object of the analysis is the social identity of a saint, i. e. *community of being*, in the perception of saints of Maceina. Communion is chosen as one of the most distinct representations of the discourse of saints, with regard of a saint as such. The communal character of a saint having the basis of the theology of creation, Holy Trinity or other theological basis is especially distinctly revealed in “*Saulės giesmė*”, in the chapter “*Gyvenimas bendruomenėje*”, which characterizes not only ideological concentration but also the organic character of narration. However, the communion of the saint with the Church, brothers, nature or women, everyday life or transcendental communal dimension shows up at the very beginning of the study. According to the attitude of the communal consciousness of the saint, the most important is community with Christ. The communal character of the saint reveals itself distinctively through the reflection of the word and silence paying particular attention to the metaphors of Francis and other saints. The communal character related to the discourse of the saints can be found as far back as in

the studies of Maceina written in the pre-war time, the topic of the saints appears from unexpected angle in “*Jobo drama*”. The communal character that is found in the study about Virgin Mary corresponds not only to mariological Church tradition but also serves in revealing a specific attitude of the philosopher towards a woman and her role in general. The poetry of Antanas Jasmantas is not very rich in the images of the saints; nevertheless, it is interesting in its regard to Mother of God, Mary Magdalene, and other saints. Some poems from the cycle “*Kristaus istorija*”, “*Veronika*”, the cycle “*Mergaitė iš Magdalos*” and others have been discussed in the present article. The communal character of the saint or “self” involving into the conversation with him are revealed through the interpretations of the Bible stories, dialogical relation with material environment and another person. The dynamically changing image of “we” models communal experience in some poems. Maceina is an important figure in the Lithuanian literature as well as in the cultural history of representing a saint considering his poetic and philosophical-religious heritage.

D a l i a J A K A I T Ė

Literatūros istorijos ir teorijos katedra

Šiaulių universitetas

P. Višinskio g. 38

LT-76352 Šiauliai

[dalia.jakaite@gmail.com]